

Izsa Jenő

A hírszerzés céljáról és rendszeréről

A hírszerző szolgálatok az állam külső és belső védelmét szolgáló biztonsági intézményrendszer kulcsfontosságú szervei. Az államok politikai vezetői, a kormányok számítanak e szolgálatok különleges képességére, valamint az általuk szerzett és szolgáltatott információkra. A cikk szerzője a hírszerzés céljának, fogalmának összefoglalása után – a hírszerzés megszerzése és működtetése területén történt közelmúltbeli változásokra is utalva – rendszerezett képet ad a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatainak helyéről, szerepéről, struktúrájukról, rendeltetésükről és funkcionális feladataik megoszlásáról.

A hírszerzésnek – hasonlóan például az olyan közkeletűen használt biztonsághoz – nincs egy generálisan elfogadott, általánosan használt fogalma. Azt tapasztaljuk, hogy akár a viszonylag szűk terjedelmű szakirodalom, valamint az értő szakmai közvélemény, akár az ún. népszerű irodalom, vagy akár a közbeszéd számos, olykor egymásra alig hasonlító értelmezést csatol e fogalomhoz. Mellőznénk az ilyenkor szokásos megoldást, ezúttal nem sorakoztatunk fel különböző lexikonokból, szótárakból vett meghatározásokat, nem végzünk összehasonlító tartalomelemzést, nem tárjuk fel az alapvető azonosságokat és a markáns eltéréseket.¹

A magunk részéről hírszerzés alatt az állam egyik funkcióját értjük, amelyet az eminens nemzeti érdekek érvényre juttatása és védelme érdekében, kizárólag erre a feladatra létrehozott, közvetlen kormányzati irányítás alatt működtetett szervezetek, – speciális eszközöket és módszereket alkalmazva –, végeznek titkos (bizalmas) és nyílt forrású információk beszerzésével. Ebben a bizonyára nem teljes meghatározásban benne foglaltatik a hírszerzés általános célja, az állami intézményrendszerben betöltött helye és szerepe, továbbá a differentia specifica: a tevékenység alapvető és egyedi sajátossága.

A hírszerzés története egyidős az emberiség történetével. Ebben a szakmában évezredek tradíciók vannak, évezredek szakmai törvények kristályosodtak ki, amelyek a hírszerzés olyan jellemzőit mutatják, mint az univerzalitás és a globalitás. Társadalmi-gazdasági rendszerek váltották egymást, birodalmak keletkeztek, tündököl-

1 A hírszerzés fogalmának értelmezéséről lásd Botz László: Hírszerzés a NATO kapujában. 1999. január, www.kfh.hu/hu/irodalom/publikaciok/hirszerz.htm

tek, tűntek el, a tudomány és a technika újabb és újabb vívmányai forradalmi változásokat, fejlődést hoztak, az ember fokozatosan legyőzte a természetet, sőt ma már az önpusztítás minden kellékével is rendelkezik. A biztonság minden korban alapvető szükséglete volt a társadalmaknak, az államoknak, az egyéneknek. Ebből egyenesen adódott az a felismerés, hogy a fejlődés, a megmaradás, a túlélés egyik döntő feltétele a környezetről, a másik társadalomról, a másik államról, a másik emberről folyamatosan érdemi, használható információkat szerezni, annak érdekében, hogy kisebb-nagyobb súlyú döntéseinket a lehetőség szerinti optimálishoz közelítsük.

Nem lehet illúzióink, ma az államok és a nem állami szervezetek is a lényegét tekintve ugyanúgy folytatnak hírszerzést (információszerzést), mint akár évszázadokkal korábban, jóllehet a technikai és a tudományos fejlettség egészen más, magasabb színvonalon áll, és ennek minden előnyét, eredményét azonnal felhasználják a saját céljaik érdekében. A hírszerzés az állam elemi szükségletei közé tartozik. A régi mondást („Navigare necesse est! = Hajózni pedig kell!”) némileg átalakítva azt mondhatjuk: információt szerezni pedig kell! Igaznak tartjuk ezt a parancsot napjainkban is és a jövőt illetően is.

Az államok vezetőitől, a politika alakítóitól, a döntéshozóktól csak akkor várhatók el ésszerű és hatékony lépések, csak akkor hozhatnak helyes döntéseket, ha megfelelően tájékozottak, ha sokoldalúan informáltak, ha hiteles és megbízható alapokra támaszkodik a helyzetmegítélésük, valamint ismerik a döntést befolyásoló körülményeket, mások törekvéseit, és a tervezett lépéseik következményeire vonatkozó előrejelzéseket.

A vezetésnek (így az államvezetésnek is) egymástól elválaszthatatlan két funkciója a döntés, és a szükséges információk beszerzése. A hírszerzés mással alig helyettesíthető lehetőséget jelent a politikai döntéshozók számára az összefüggések, a háttér és a várható hatások alaposabb megítélésére. A hatékony, jól működő hírszerzés nem vezet szükségképpen hatékony, bölcs politikai döntésekhez. (A politikai jelző itt a legszélesebb értelmezést takarja.) De az információk hiánya, a hamis vagy félrevezető információk biztosan csak rossz döntéseket tesznek lehetővé, mert amikor döntéskényszer van, akkor a kevés, nem hiteles, nem időszerű információkra utaltan is dönteni kell. Egyébként is azt tartja a hírszerzői körökben evidenciaként kezelt mondat, hogy „sohasem tudhatsz eleget”.

A hírszerzés céljai és jelentősége

A hírszerzés célja – általánosságban – a (politikai és katonai) döntéshozók támogatása információkkal. A politikai jelentőséggel bíró döntéseket bonyolult helyzetben, hiányos informáltság mellett, a várható következmények részleges ismeretében, kockázatokat vállalva hozzák meg az illetékesek. Az informáltság növeli a döntések megalapozottságát és esélyeit a kedvezőbb eredmény bekövetkezésének elősegítésére. Am ennek alapvető feltételeként az információknak összhangban kell lenniük a ténnyel.

Az egyes szak- (ágazati-) politikák közül különösen információigényes és információ érzékeny a biztonságpolitika, a katonapolitika (védelempolitika), a külpolitika, a gazdaságpolitika. Ezeken a területeken – jellegüknél fogva – döntő mértékben külföldi eredetű, vagy külföldre vonatkozó adatokra, tényekre, elemzésekre stb. van

szükség, köztük jelentős arányban bizalmas, titkos, nem könnyen hozzáférhető információkra. Ez utóbbiakat alapvető feladatként a hírszerző szolgálatok kötelessége megszerezni, feldolgozni és felhasználásra alkalmas formában a megrendelő (a kormányzat vagy valamely állami szerv) számára átadni, előterjeszteni.

A hírszerzés jelentőségét éppen az adja, hogy speciális eszközökkel speciális tudást termel, ezért megszervezése és megbízható, hatékony működtetése elemi nemzeti (állami) érdek. Ebből egyenesen következik, hogy mivel a hírszerzés a szuverenitás eleme, állami monopólium és felelősség, nem magánosítható, nem adható ki „alvállalkozóknak”. Ezt a követelményt nem ingatja meg az utóbbi évtizedben (főként az USA-ban) egyre erősebben tapasztalható „outsourcing” jelenség a titkosszolgálati szférában és annak közvetlen közelében. A hírszerzés nagyarányú kiszervezése viszonylag újkeletű jelenség, melynek végrehajtására vonatkozóan nincsenek elfogadott szabályok, nincs egy követhető recept. Az Egyesült Államokban a gyakorlati tapasztalatok arra mutatnak, hogy átgondolt stratégiával és megfelelő szabályozással a magáncégek hasznosan illeszthetők be a nemzeti hírszerzés rendszerébe. A hírszerző magáncégek alkalmazása azonban nem lehet általános érvényű, nem egy mindenható megoldás, a speciális cégek soha nem helyettesíthetik, nem válthatják ki, nem tehetik feleslegessé a nemzeti hírszerző szervezeteket. A titkosszolgálatok számára a magánszektor nem lehet más, mint egy hasznos kiegészítő erőforrás, a fenyegetések elhárításához szükséges dinamikus eszköz, amelynek felhasználásával hatékonyabbá válhat működésük, és amely lehetővé teszi, hogy a tevékenységük szétaprózása helyett a nemzeti biztonság szempontjából legfontosabb feladatokra, a legkeményebb „célpontokra” fókuszáljanak. Az ún. „hírszerzési magképeségeket” egyetlen állam sem tervezi és nem fogja a saját irányítása alól kiengedni.²

Az államok politikai vezetői, a kormányok számítanak a hírszerző szolgálatok különös képességeire, valamint az általuk „kitermelt” és szolgáltatott információkra:

- az adott állam közvetlen környezetében (érdekszférájában) jelentkező bármilyen eredetű és bármilyen típusú válsághelyzetben, konfliktushelyzetben;
- az alapvető nemzeti értékek és érdekek bármilyen eredetű közvetlen veszélyeztetettsége esetén;
- az általános politikai irányvonal, a szakpolitikai stratégiák kialakításakor, módosításakor, váltásakor, és
- a politikai hatalmat fenyegető bármilyen eredetű veszélyek megjelenése esetén.

Az önálló nemzeti hírszerzés a szuverenitás egyik lényeges tartalmi eleme, ma az államok szinte kivétel nélkül ezt vallják és követik a gyakorlatban. Nem kell hozzá különösebb fantázia, hogy belássuk: minden állam egyszerre alanya és tárgya a hírszerzésnek – mindenki célpont. A történelem nagy tanulsága, hogy senki sem marad állandó jelleggel szövetséges, senki nem marad örökké ellenség. Az államoknak nincsenek barátai, csak érdekeik vannak, ezért cselekedeteik, törekvéseik mögött – így

2 Erről bővebben Lénárt Ferenc: A magán-titkosszolgálati tevékenység és a biztonság. Új Honvédségi Szemle, 2007. november, és Szalai Gábor: A nemzeti hírszerzés és a magánszektor kapcsolatának alapkérdései az USA-ban. ZMNE KLHTK Hadtudományi Szemle on-line folyóirat, 2008. 2. szám, <http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/?q=hu/2008/1-evfolyam-2-szam>

az általuk irányított hírszerző tevékenység mögött is – mindig az érdekeket kell keresnünk és megtalálnunk. A hírszerzés az állam erejének, biztonsági potenciáljának egyik elengedhetetlen összetevője, képességfaktora.³

A hírszerzés általános céljait és rendszer-független lényegét illetően, valamint az elkülönült, nemzeti hírszerzés feladatára és jövőjére vonatkozólag egyetértünk Trevor-Hoper professzorral: „Ameddig a kormányok tevékenységük bizonyos részét titkolni fogják más kormányok elől és amennyiben politikai lépéseiket a lehető legteljesebb körű és legmegbízhatóbb információkra kívánják alapozni, akkor egyrészt folyamatosan szűrniük kell a titkosság hálóját (saját oldalról), másrészt folyamatosan törekedniük kell mások titkossági hálóján történő áthatolásra. Mindez különböző módszerekkel történik. A célnak ettől még azonosnak kell maradnia. A hírszerzés ezért valójában egy és oszthatatlan...”⁴ Abszolút szakszerű és egyértelmű fogalmazás, egyszerre tudományos igényű és populáris.

Amikor a hírszerzésről beszélünk, egyidejűleg legalább két, szorosan összetartozó értelmezésben kell gondolkodnunk. A *hírszerzés egyik összefüggésben* – szervezeti aspektusból – azt az apparátust (szervezetet) jelenti, amelyik a titkos (és a nyílt) forrású információk gyűjtésével, elemzésével, értékelésével foglalkozik. A hírszerzés az állami biztonság-, kül- és katonapolitika egyik sajátos rendeltetésű eszköze, speciális célokra szervezett intézménye. *Másik értelmezésben a hírszerzés* olyan tevékenységforma, feladatrendszer, amelyet titkos, bizalmas, fontos, más módon meg nem szerzhető információk, dokumentumok megszerzése céljából speciálisan kiképzett, felkészített emberek (erők), illetve speciális technikai eszközök, eljárások és módszerek alkalmazásával végeznek.

A hírszerzés gyakorlatában ez a kettős nézőpontú, alapvetően elméleti síkon történő megközelítés és megkülönböztetés alig állja meg a helyét, mert nyilvánvalóan a hírszerző szervezet nem önmagáért van, az apparátus nem létezik önmagában, csak a szervezetet alkotó részegységek, funkcionális alapon szervezett csoportok, és az ezekbe tartozó, speciális feladatokat végző emberek tevékenységéből áll össze a hírszerzés egy egésszé, egységes rendszerré. Nem vitás, hogy a hírszerzés az állam szolgálatában álló, a biztonságot szavatoló eszközrendszer egyik legrejtettebb, s minden bizonnyal a legmisztifikáltabb eleme. A titkosszolgálatok létét, működését általában és hivatalosan szemérmes hallgatás övezi, nem véletlenül nevezik ezt a területet oly találóan az államok „intim szférájának”.

A hírszerzési rendszer stratégiai célja az, hogy az ország külső, belső biztonságát érintő legfontosabb kérdésekről – a jelentősebb világpolitikai, a világgazdasági tendenciákról, a regionális válságócokban kialakult helyzetről stb. – az állami (kormányzati) döntéshozókat, a polgári és katonai felső vezetést rendszeresen, aggregált formában informálja.⁵

3 Botz László: Hírszerzés a NATO kapujában. 1999. január, www.kfh.hu/hu/irodalom/publikaciok/hirszerz.htm.

4 J. T. Richerson: Külföldi hírszerző szervezetek. MNVK 2. Csf.-ség, 1990, Budapest.

5 Lénárt Ferenc: Az új típusú nemzetbiztonsági információgyűjtés stratégiája. Új Honvédségi Szemle, 2004/3.

A hírszerzés általános céljai:

- információk gyűjtése, elemzése, értékelése és a megrendelők számára előterjesztése, a hírszerzési információk elosztása és azok felhasználása más államokkal, kormányokkal, politikai csoportokkal, pártokkal, katonai erőkkel, mozgalmakkal, nem állami szereplőkkel kapcsolatban, amelyek tevékenységéről, terveiről feltételezhető, hogy érinti az adott állam biztonságát;
- más államok, kormányok vagy mozgalmak hasonló (információszerző) tevékenységének felderítése, akadályozása, elhárítása, megszakítása, semlegesítése;
- titkos tevékenység folytatása a biztonsági kihívást jelentő államok, kormányok vagy mozgalmak tevékenységének, magatartásának befolyásolása, megváltoztatása céljából.

A hírszerzési rendszer működésének eredményei az állam biztonságát érintő, befolyásoló stratégiai és taktikai döntéseinek előkészítése során hasznosulnak. Történelmi példák, esetek sokasága igazolja, hogy a hírszerzés hogyan és milyen mértékben volt képes befolyásolni a hatalmi döntéseket, a politikai és társadalmi folyamatok menetét és kimenetelét. Általános érvénnyel azonban el kell fogadnunk J. Keegan konklúzióját, aki a hírszerzés egy sajátos területét, a háborús katonai hírszerzést illetően azt állapította meg, hogy a hatékony hírszerzés vitathatatlanul fontos, szükséges feltétele volt a katonai győzelmeknek, de önmagában nem lett volna ehhez elégséges tényező, nem is volt döntő szerepe a háborúk kimenetelének eldöntésében.

A népi bölcsesség szerint a tudás (az ellenségről megszerzett tudás különösen) hatalom, de ehhez hozzá kell tennünk azt a félmondatot, hogy amennyiben tényleges potenciál, akcióképes erő párosul hozzá. Sok és hiteles, időszerű és pontos hírszerzési információ sem dönti el a fegyveres küzdelem sorsát, de orientálja és befolyásolja a döntéseket, csökkentheti a veszteségeket, kockázatokat, növelheti a védettséget, eloszlathat a jövővel kapcsolatos bizonytalanságokat, de csak erő közvetítésével képes hatást kifejteni. A jól működő hírszerzés szerepe mind háborúban, mind békében roppant lényeges, de önmagában nem döntő. A nagy hírszerzési fölény sem garantálja feltétlenül a győzelmet. A hírszerzés egy hatásos, nélkülözhetetlen eszköz, de „a harcosnak nem úrnője, hanem szolgája”.⁶

Hírszerzéstörténeti visszatekintés és a jelenlegi helyzet értelmezése

A hírszerzés elméleti megközelítése, illetve ennek alapján való gyakorlati megszervezése és működtetése a magyar hírszerzés közelmúltbeli történetét vizsgálva igen érdekes képet mutat. A rendszerváltozást megelőzően Magyar Népköztársaság állambiztonsági feladatait a Belügyminisztérium egységes szervezetében a belügyminiszter közvetlen alárendeltségében a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség látta el.

6 John Keegan: A háborús felderítés. Európa könyvkiadó, Budapest, 2005. 27. oldal.

Az állambiztonsági feladatok közé tartozott:

- a hírszerzés,
- a kémelhárítás,
- a belső reakció elhárítása,
- a katonai elhárítás,
- az ipari, közlekedési, mezőgazdasági, külügyi, kül- és belkereskedelmi szervezetek, tudományos, kutató- és tervező intézetek védelme a kémek, hazaárulók, kártevők, rombolók, összeesküvők és más ellenséges elemek behatolása ellen,
- az útlevelek ügyintézése, külföldiek ellenőrzése,
- a párt- és a kormány vezetőinek védelme, rendszeres tájékoztatása az ellenség terveiről, tevékenységéről, a fontosabb politikai hatású rendkívüli eseményekről,
- a titokvédelem,
- a rejtjelző munka ellenőrzése,
- a feladatok ellátásához szükséges különböző technikai és operatív teendők elvégzése, illetve a speciális, védett hírosszeköttesítés biztosítása.

A hírszerzést az állambiztonsági tevékenység egyik elemeként kezelték, ennek megfelelően a hírszerző szervezet az állambiztonság egységes struktúrájába integrálódott, viszonylagos önállóságot élvezett, mivel 1963-tól csoportfőnökségként működött.

Az Állambiztonsági Főcsoportfőnökség ügyrendje az alábbiakban határozta meg a III./I. Csoportfőnökség, tehát a magyar hírszerző szervezet feladatait:

- a) *Az imperialista és a velünk szemben álló államok politikai, katonai és gazdasági tevékenységéről titkos, megbízható információkat és okmányokat szerez.*
- b) *Megakadályozza az imperialista hírszerzőszervek és szolgálatokban álló emigrációs szervezetek, csoportok hazánk, illetve a szocialista tábor ellen irányuló tevékenységét. Felderíti terveit, szándékait és módszereit, behatolási csatornáikat és a belső reakciós erőkkel való kapcsolatukat.*
- c) *Rendszeresen tájékoztatja a párt- és a kormány vezetőit az ellenség terveiről, tevékenységéről, a fontosabb politikai hatású rendkívüli eseményekről.*⁷

A Minisztertanács (= a Magyar Népköztársaság kormánya) 1975-ben határozatban rögzítette az állambiztonsági feladatokat, köztük a hírszerzés alapvető feladatait:

- a) *titkos információkat szerezni az imperialista, kapitalista államoknak és a velük együttműködő szervezeteknek a Magyar Népköztársaság érdekeit veszélyeztető politikai, gazdasági, katonai és műszaki tudományos, továbbá kulturális tevékenységéről, valamint hazánk külpolitikai, gazdasági és kereskedelmi érdekeit szolgáló kérdésekről;*
- b) *intézkedéseket fogyanatosítani a Magyar Népköztársaság kül- és belpolitikai érdekeinek megvalósítását szolgáló kérdésekben, az ellenséges szervek megtévesztése, tervei végrehajtásának megakadályozása és erőinek bomlasztása végett;*
- c) *felderíteni, leleplezni, megakadályozni az ellenséges hatalmaknak és szervezeteknek, valamint az országon belüli ellenséges erőknek a Magyar Népköztársaság ellen irányuló terveit, behatolási lehetőségeit, formáit, együttműködésük módját és tevékenységét.*⁸

7 A Magyar Népköztársaság belügyminiszter helyettesének 004. számú utasítása. Budapest, 1963. évi február 12-én a BM III. Főcsoportfőnökség ügyrendjéről.

8 A Minisztertanács 6000/1975. sz. határozata az állambiztonsági feladatokról.

Mélyebb összehasonlító elemzés nélkül is szembeötlő a két megfogalmazás lényegi különbsége. Míg az 1963-as feladat inkább politikai indíttatású, jelszó szerű, ezért nagyon általános, addig az 1975-ben kelt határozat kevésbé ideologikus töltetű, sokkal pragmatikusabb felfogást tükröz, az ország érdekeit helyezi a középpontba. Nyilvánvaló, hogy a két idézett feladatsor mind tartalmi, mind stílusbeli vonatkozásban magán viseli az adott politikai (elsősorban belpolitikai) helyzet minden jellemzőjét, sajátosságát. Így például az első esetben a forradalom utáni konszolidációs időszak lezárásával az államvezetésben kialakított új politikai irányvonalat, vagy a másodikként idézett feladatok a 70-es évtized közepének olyan változásait is mutatják, amelyek a hidegháborús feszültség enyhüléséhez vezettek, illetve a magyar vezetés bizonyos sikereit, önállósodási törekvéseit, útkeresését jelzik.

A III./I. (Hírszerző) Csoportfőnökség feladatai a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség 1979-es ügyrendje szerint az alábbiak:

- a) *országos hatáskörrel tervezi, szervezi, irányítja és végrehajtja hazánk külpolitikai, gazdasági és tudományos-műszaki érdekeit szolgáló, a szocialista tábor országainak biztonságával összefüggő védelmi jellegű titkos információk és dokumentumok szerzését, aktív intézkedések fogantatását;*
- b) *tereszzerű és célirányos felderítést folytat az ellenséges hírszerző, elhárító szervezetekkel, ellenséges szervezetekkel szemben;*
- c) *végzi a nem baráti államokban működő magyar külképviseleti szervek, kolóniák operatív védelmét, és a titokvédelmet.⁹*

Amint egyértelműen érzékelhető, a hírszerzés feladatai egyre inkább letisztultak, pontosodtak, szinte a meglepetés erejével hat, hogy ebben a feladat meghatározásban már a szakmai jelleg erősen dominál, „csak” a „szocialista tábor” és a „nem baráti államok” kitételek jelennek meg mint direkt ideológiai-politikai tölteléksszövegek.

Feltétlenül említést érdemel az a körülmény, hogy a rendszerváltozást megelőző évtizedekben a magyar hírszerző szervezeti rendszerben (a mai állapothoz hasonlóan) elkülönült a katonai hírszerzés, nem volt egységes szakmai irányítás. Ez az elkülönülés abban nyilvánult meg, hogy a magyar katonai hírszerzés 1990-ig a Belügyminisztérium irányítása alatt álló egységes állambiztonsági szervezeten (tehát a III. Főcsoportfőnökségen) kívül, a Honvédelmi minisztérium Vezérkarának 2. Csoportfőnökségeként, önállóan (és a Varsói Szerződésbeli kötelezettségeket teljesítve) működött.¹⁰

Tevékenységét ugyancsak titkos kormányhatározat szabályozta, amelyből a feladat meghatározást idézzük:

„A Honvédelmi Minisztérium Vezérkarának Felderítő Csoportfőnöksége katonai hírszerző feladatai:

- *a Magyar Népköztársaság védelmének elősegítése érdekében titkos katonai, katonapolitikai értesülések, adatok, dokumentációk szerzése a szembenálló ellenséges hatalmak és szövetségek katonai erejéről, szándékáról, valamint hadműveleti, harcászati és fejlesztési terveiről;*

9 A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 26/1979. számú parancsa: A BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadásáról.

10 Magyar Balázs: A magyar katonai hírszerzés tevékenységének fő irányjai és jellemzői a Varsói Szerződés időszakában. ZMNE KLHTK Hadtudományi Szemle on-line folyóirat, 2008. 2. szám <http://hadtudomanyiszemle.zmne.hu/?q=hu/2008/1-evfolyam-2-szam>

- a Magyar Néphadsereg szervezeti és technikai fejlesztését, kiképzését, valamint hadműveleti alkalmazását elősegítő adatok megszerzése;
- az érintett szervekkel egyeztetve és velük szoros összhangban, katonai jelentőségű anyagok, eszközök, valamint ipari (hadiipari) termékek előállításai, gyártási leírásainak, mintapéldányainak megszerzése.”¹¹

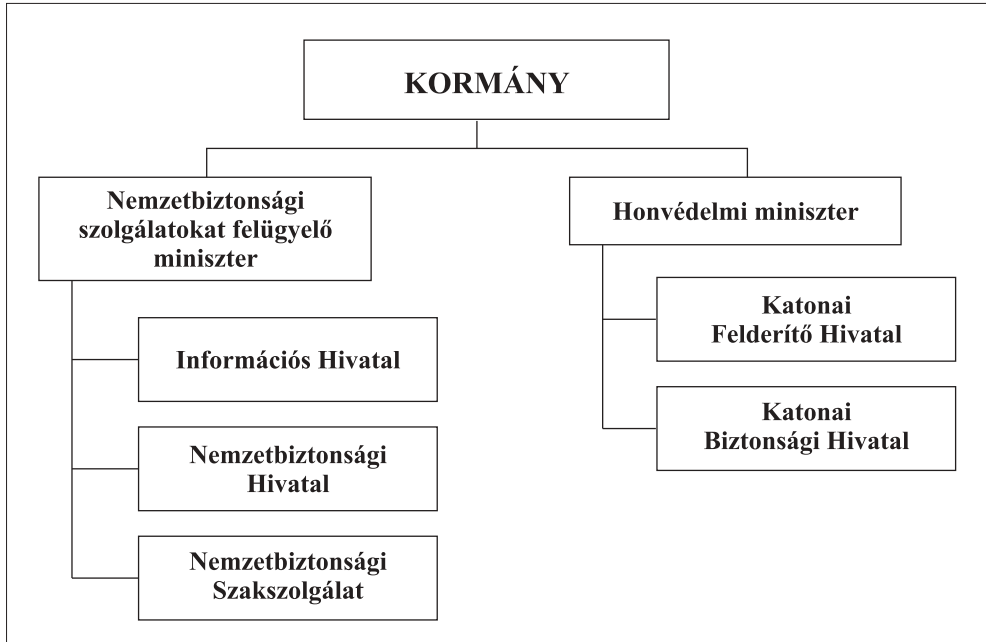
Igazán puritán fogalmazással sikerült egészen konkrét szakmai feladatokat szabni ebben a kormányhatározatban. Nem tévedünk nagyot, amikor azt állítjuk, hogy ez a feladatsor lényegében ma is megjelenik a Katonai Felderítő Hivatal (KFH) tevékenységében, mivel a katonai hírszerző szervezet rendeltetése, hogy a nyílt és a titkos információgyűjtés eszközeivel biztosítsa, hogy a Magyar Köztársaságot közvetlen, váratlan támadás ne érhesse. Feladata továbbá, hogy a biztonság katonai elemeire vonatkozóan adatszervező tevékenységével járjon hozzá a honvédelmi rendszerre, a fegyveres erők fejlesztésére, felkészítésére és várható alkalmazására vonatkozó megalapozott értékeléseken nyugvó állami döntéshozatalhoz.

A magyarországi állambiztonsági szervek működésében a rendszerváltással összefüggő nagy átalakítás az 1990. évi X. törvény nyomán következett be. E jogszabály alapján a BM III. Főcsoportfőnökség III./III. (Belső Reakció Elhárító) csoportfőnöksége jogutód nélkül megszűnt, míg a Főcsoportfőnökség más csoportfőnökségeinek feladatait pedig a kormányrendelettel létrehozott nemzetbiztonsági szolgálatok vették át. A kormányrendelet értelmében – 1990. március 1-jével – a hírszerzési és az elhárítási feladatokat: az Információs Hivatal (IH), a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH), a Magyar Honvédség Katonai Felderítő Hivatala (MH KFH), a Magyar Honvédség Katonai Biztonsági Hivatala (MH KBH) vette át.

A polgári szolgálatok működési területén az Információs Hivatal döntően hírszerzési, míg a Nemzetbiztonsági Hivatal alapvetően kémelhárítási és alkotmányvédelmi tevékenységet folytat. A Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség területén a Katonai Felderítő Hivatal elsősorban hírszerzési, a Katonai Biztonsági Hivatal kémelhárítási és alkotmányvédelmi feladatokat lát el. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) az 1995. évi CXXV. (nemzetbiztonsági) törvény hatályba lépése előtt, 1990. március 1-je és 1996. március 1-je közötti időszakban a Nemzetbiztonsági Hivatal szervezeti keretében működött Szakszolgálati és Operatív-Technikai Igazgatóságként (SZOTI). Az NBSZ napjainkban független, önálló szervezetként, különleges eszközrendszerével segíti a nemzetbiztonsági szolgálatok, a rendőrség és más rendvédelmi szervek titkos információgyűjtő tevékenységét.

A nemzetbiztonsági szolgálatok rendeltetése, a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése, az ország szuverenitásának biztosítása és alkotmányos rendjének védelme. Feladatuk ellátásához a szolgálatok különleges jogosítványokkal, és a nyílt és titkos információgyűjtés eszközeivel rendelkeznek. A nemzetbiztonsági törvényben meghatározott feladatok köre, és az ezek végrehajtásához szükséges különleges eszközrendszer alkalmazása miatt sajátos szerepet töltenek be az állami szervek rendszerében.

¹¹ A Minisztertanács 6001/1975. sz. határozata a katonai hírszerzési tevékenységről.

1. ábra. A Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatai

1995-ben a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény által létrehozott nemzetbiztonsági szervezetrendszer az 1. ábra szemlélteti.

Érdeemes megvizsgálni a rendszerváltozás után kialakított nemzetbiztonsági struktúra rendező elveit, amelyek figyelembe vételével a napjainkban is funkcionáló rendszert felépítették.

A mai magyar nemzetbiztonsági szolgálatok helyét két rendező elv alapján határozhatjuk meg. Az egyik elvi alap a működési terület elhatárolása: polgári és katonai területre, másik a szakmai tevékenység lényegi jellemzőit megmutató elhatárolás, mégpedig a klasszikus titkosszolgálati ágak alapján: hírszerző, illetve elhárító szolgálatokra. (2. ábra)

A Magyar Köztársaságban a hírszerzési tevékenységet 1990. március 1-jétől két önálló, speciális rendeltetésű, a kormány közvetlen irányítása alatt álló, országos hatáskörű, önálló gazdálkodást folytató költségvetési szervként működő szervezet végzi. Közöttük törvényben meghatározott munkamegosztás van, ennek lényege, hogy a működési területek pontosan elhatároltak: az Információs Hivatal alapvetően a polgári területen, míg a Katonai Felderítő Hivatal alapvetően a katonai hírszerzés területén végzi szakmai munkáját.

Mindkét hírszerző szolgálat döntően a külföldi eredetű, vagy a külföldre vonatkozó titkos és nyílt forrásból származó információk gyűjtésével, elemzésével és a felhasználók számára készített jelentésekkel, értékelésekkel, prognózisok kimunkálásával foglalkozik. Ez az alaprendeltetésük, ezzel járulnak hozzá az ország biztonságához, valamint fontos nemzeti érdekeinek védelméhez és érvényesítéséhez. Mindkét

2. ábra. A magyar nemzetbiztonsági (titkosszolgálati) struktúra¹²

szolgálat állami fegyveres szerv, ahol a vezetés alapvető eszköze a parancs, a munkatársak szigorú függelmi rendben látják el szolgálatukat. A magyar hírszerző szolgálatok által alkalmazott erők, eszközök, módszerek tekintetében nincs lényegi különbség, az információszerzés minden formáját megtalálhatjuk a szakmai tevékenység széles repertoárjában. A KFH tevékenységének fő erőkifejtését a biztonságpolitika katonai elemeire, a katonapolitikára, a hadiiparra és a katonai információkra összpontosítja, míg az Információs Hivatal a biztonság összes többi szegmensével foglalkozik.

Napjainkban a hírszerző szolgálatok szakmai feladatait – alapvető jogi norma-ként – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény határozza meg. A szolgálatok számára egyértelmű normatív feladatszabást tartalmaz a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája¹³ (NBS) is, amely rögzíti, hogy

„A nemzetbiztonsági szolgálatok a törvényben meghatározott feladataik elvégzésével elősegítik az ország szuverenitásának, alkotmányos rendjének védelmét, nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítését. A nemzetbiztonsági szolgálatoknak a kormányzati döntésekhez szükséges információk biztosításával közvetlenül támogatniuk kell a döntés előkészítés folyamatát, a megfelelő döntési alternatívák kidolgozását. Tájékoztatniuk kell a kormányt az ország külső és

12 A Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot nem tüntettük fel az ábrán, mivel ebben a kontextusban a helye egyértelműen nem határozható meg, hiszen alaprendeltetése a titkos információszerzés technikai és részben humán hátterének biztosítása, tehát önállóan nem folytat titkosszolgálati tevékenységet, hanem a megrendelő szervezetek igényeit szolgálja ki.

13 2073/2004. (III. 31.) kormányhatározat a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról

belső veszélyeztetettségének, időszerű, illetve távolati alakulásáról. Az információszerzésnek ki kell terjednie a globális, a regionális és a belső veszélyforrásokra egyaránt.”

„A nemzetbiztonsági szolgálatoknak a veszélyforrások felderítése és felszámolása céljából elhárító és hírszerző tevékenységet kell folytatniuk.

Ennek során figyelembe kell venni:

- a térségünkben bekövetkezett változásokat,
- az integrációs folyamatokat,
- az új típusú fenyegetéseket és kihívásokat,
- valamint a külföldön működő magyar intézményeket,
- továbbá a válságkezelő és békefenntartó feladatokban részt vevő magyar alakulatokat és szakértőket érintő fenyegetéseket.

A nemzetbiztonsági szolgálatoknak kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a határokon átnyúló nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben való részvételre.

A Magyarországot érintő biztonsági kihívásoknak megfelelően új típusú együttműködést kell kialakítaniuk és fenntartaniuk a szövetséges államok polgári és katonai nemzetbiztonsági szervezeteivel, illetve a nemzeti biztonsági stratégiában megfogalmazott célok elérésében szintén érdekelt más államok szolgálataival”.

Az előzőekben bemutatott magyar felfogás és a jogi szabályozás lényegét tehát úgy rögzíthetjük, hogy az a hírszerzés fogalmát, feladatait meglehetősen konkrétan és szűkre szabottan értelmezi. A hazai szakmai felfogás, a szakirodalom, a tömegtájékoztatás és a figyelő közvélemény is élesen elhatárolja a titkosszolgálati tevékenység két tradicionális ágát, így két klasszikus és önálló (mondhatni szinte egymástól független) szakterületként kezeli a hírszerzést és az elhárítást. Sőt, amint a titkosszolgálati tevékenységre vonatkozó joganyagból kiviláglik, a magyar törvényhozás és a politikai döntéshozók, a politikai elit és szakértőgárdájuk is ugyanígy gondolkodnak. Ez azzal a következménnyel jár, hogy a hírszerzést inkább aktív, speciális támadó jellegű, (offenzív), alapvetően külföldön folytatott felderítő tevékenységnek, míg az elhárítást inkább megelőző jellegű, reagáló-követő, semlegesítő, alapvetően az országhatárokon belül folytatott speciális védelmi (defenzív) tevékenységként értelmezik és kezelik. Mintha a különbségek lennének a meghatározóak, mintha nem az alapvető nemzeti érdekekhez fűződő fontos információk beszerzése, elemzése, speciális szempontú felhasználása jellemezné mindkét típusú titkosszolgálat munkáját. Mintha nem a konspiráció és a munkatársak speciális tudása, illetve a szervezet speciális kompetenciái és szervezeti kultúrája lenne az alapvető jelentőségű. Mintha eszköz oldalról nem az egybeesések lennének túlsúlyban. A magyar titkosszolgálatok kilencven éves (rövid) története alatt olyan tradíciók alakultak ki és rögzültek, amelyek ezt az izoláló, elkülönítő nézőpontot erősítik.

Érdeemes szemügyre venni, hogy maguk a hírszerző szolgálatok miként értelmezik helyüket, szerepüket és feladataikat. Az Információs Hivatal internetes honlapjáról idézünk minden kommentárt mellőzve:

„Az Információs Hivatal polgári hírszerző szolgálat, mely elsődlegesen az országhatáron kívül tevékenykedik. Általános rendeltetése, hogy a külföldre vonatkozó vagy külföldi eredetű bizalmas információk megszerzésével segítse elő a Magyar Köztársaság nemzeti érdekeinek érvényesülését, működjék közre az ország szuverenitásának biztosításában és alkotmányos rendjének védelmében. A hírszerzési információk a

kormányzati döntések megalapozását szolgálják. A Kormány meghatározza azokat a témákat, amelyekről a hírszerzés útján tájékozódni kíván. E hírigények alapulvételével az Információs Hivatal – különleges eszközrendszere révén – olyan adatokat, értesüléseket, dokumentumokat szerez, amelyek a hivatalos csatornákon egyáltalán nem vagy csak korlátozottan ismerhetők meg.

Feladata teljesítése érdekében a Hivatal műveleti tevékenységet folytat. Humán és műszaki-tudományos eszközökkel létrehozott forrásokból titkos és bizalmas adatokat ismer meg, emellett nyilvános forrásokat is felhasznál, s kiaknázza a nemzetközi együttműködésben rejlő lehetőségeket is. A megszerzett információkat elemzi, a már rendelkezésre állókkal összeveti és értékeli, majd hírszerző jelentéseket készít, amelyeket a döntéshozóknak továbbít. Ezért nélkülözhetetlen a hírszerzés.”

A Katonai Felderítő Hivatal honlapján ennél sokkal visszafogottabban jelenik meg egy mondatba sűrítve az, amit a szolgálat fontosnak tart magáról a bevezető oldalon közölni:

„A Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (MK KFH) katonai információszerező tevékenységet folytat. A rendelkezésére álló adatok elemzésével és értékelésével hozzájárul Magyarország szuverenitásának és biztonságának megőrzéséhez.” Ezen a puritán mondaton kívül, a továbbiakban nincs információ a hírszerzés forrásairól, eszközeiről, műveleti tevékenységéről.

A magyar hírszerző szolgálatok az állam külső és belső védelmét szolgáló biztonsági intézményrendszer kulcsfontosságú szervezetei. Alaprendeltetésük a politikai döntéshozók tájékoztatása, döntéseik megalapozottságához, optimalizálásához szükséges információk nyílt és titkos forrásokból történő beszerzése és elemzések készítése. A hírszerző szolgálatok által végzett szakmai tevékenység mind céljait, mind eszközeit tekintve speciális, mivel egyrészt a sajátos belső normák és a szakmai tradíciók alapján, másrészt az általuk birtokolt és használt tudás jellege, a sajátos eljárások alkalmazása következtében alapvetően eltér a társadalom más területein vagy akár a biztonsági szférában végzett tevékenységektől. *Ezek a szervezetek az átfogóan értelmezett biztonság épületének tradicionálisan erős, de láthatatlan tartópillérei, ám nem virtuális, hanem nagyon is valóságos, potens és erős elemei.*